

HUMOROUS ASPECT OF KRALJEVIC'S „SLAVONIAN“**HUMORISTIČKI ASPEKT KRALJEVIĆEVOG „SLAVONCA“**

VLASIC, Vesna

Abstract: *Slavonia, an area with benign people whose mentality has a tendency to laugh and joke, sometimes flattering, sometimes derisive. Analyzing examples in the Slavonian, texts in sections of Rural Prince by Miroslav Kraljević, didactic-instructive articles in Friend mere by Kajo Agjić and texts by Mijat Tomić, has proven that they are rich in elements of folk humor. Joke is an integral part of life and inseparable part of the soul of a Slavonian human, and Slavonian humor is commodious and kind. This presentation once again attempts to confirm the presence of humorous elements within the oral literature on the written works on Slavonian soil.*

Keywords: *Slavonian, humor, oral literature, joke*

Sažetak: *Slavonija, kraj s dobroćudnim ljudima kojima u mentalitetu leži sklonost prema smijehu, šali ponekad lascivnoj, ponekad rugalačkoj. Analizirajući primjere iz „Slavonca“, tekstove iz rubrike „Seoski knez“ Miroslava Kraljevića, didaktičko-poučne članke „Prijatelj puka“ Kaje Agjića te tekstove Mijata Tomića, pokazalo se kako obiluju elementima narodnog humora. Šala je sastavni dio života i nedjeljivi dio duha slavonskog čovjeka, a slavonski humor je širok i dobroćudan. Ovim izlaganjem nastojalo se još jednom potvrditi prisutnost humorističkih elemenata usmene književnosti u pisanim tekstovima na tlu Slavonije.*

Ključne riječi: *Slavonac, humor, usmena književnost, šala*

Authors' data: dr.sc.Vesna Vlastic, Požeško-slavonska županija, Požega, Hrvatska, e-mail: vesna.vlastic@pszupanija.hr

1. Uvod

„Slavoncem“ Miroslava Kraljevića bavili su se književni povjesničari(M.Šicel, D.Jelčić,Pavle Blažek) nastojeći ga valorizirati i smjestiti u književno povijesni kontekst.Dubravko Jelčić ističe Kraljevićevu trostruku ulogu:pisac prvog hrvatskog romana,izdavač i urednik prvog našeg književnog časopisa u sjevernoj Hrvatskoj. Miroslav Šicel uvrštava Kraljevića pisca u pregled „Povijesti hrvatske književnosti“. Ukazujući na značenje tiskarstva u Slavoniji te slavonsku periodiku Helena Sablić Tomić i Goran Rem ističu važnost Kraljevićevog časopisa.Iskra Iveljić naznačuje različite vidove slavonstva u tekstovima „Slavonca“. No do sada se nitko nije bavio književnim tekstovima koji su objavljeni u „Slavoncu“ na način otkrivanja humorističkih elemenata koji su nezaobilazni dio slavonskog mentaliteta i sastavnica usmene književnosti na tlu Slavonije. „Slavonac“ je tiskovina izrazito lokalnog karaktera, a njegov duhovni otac i pokretač bio je Miroslav Kraljević. 5. lipnja 1862.god. dvorska kancelarija dopušta tiskanje „Slavonca“, te prvi broj izlazi 1863.god. s pozdravnom pjesmom Josipa Eugena Tomića „Slavonac braći“. „Slavonac“ je izlazio tri puta mjesečno sve do srpnja 1865.god.Imao je mnoštvo suradnika koji su objavljivali pjesme, pripovijetke, poučne članke, književne vijesti te prijevode tekstova s francuskog, talijanskog, poljskog, ruskog i češkog jezika.Među ostalima to su bili:August Šenoa, J.E.Tomić, Mirko Bogović, Petar Preradović, Kajo Agjić Pleterničanin, Ivan Filipović, Stjepan Ilijašević, Ilija Okrugić Srijemac, Napoleon Špun Strižić, Miroslav Kraljević i drugi. „Slavonac“ je rado priman i čitan u mnogim krajevima.Imao je 300 pretplatnika. Zavičajnost koja je odlikovala „Slavonac“ u Zagrebu nije dobro prihvaćena.Kraljevića su njegovi suvremenici krivo shvaćali jer kod „Slavonca“ se nije radilo o separatizmu već naprotiv , o isticanju istorodnosti i zajedništva. Antun Barac je smatrao da je „Slavonac“ pobornik zasebnog slavonskog nacionalizma koji je u separatističkom odnosu prema hrvatstvu.Ugledni književni povjesničar Barac dakle u potpunosti je donio krivi zaključak. Slavonstvo je za Kraljevića bio sinonim za hrvatstvo.Kraljević je ostvarenje svojih domoljubnih težnji vidio u tiskanoj produkciji te je to bio glavni razlog što Požega prva nakon Osijeka dobiva štampariju 1862.god. 1864.god. štamparija prelazi u vlasništvo Lavoslava Kleina.

Da bismo potkrijepili tvrdnju o popularnosti Slavonca donosimo nekoliko prijepisa pisama upućenih uredniku Miroslavu Kraljeviću, a koji su pohranjeni u fundusu Gradskog muzeja u Požegi:

Tiskara, pa sada „Slavonac“,to su dva koraka ogromna za razvitak i preporod zlatne doline, te za razdrijemanje naših istina preljubežljivih i gostoljubivih, ali u literarnoj struci veoma zaostalih domorodach.

U Pakracu, 29.12.1862.god.

Nikola Švajcer, župnik[3].

Velecijeni i mili kume! S veseljem motrim čestitu i domorodnu težnju našeg zemljaka „Slavonca“, te mislim, da ću svoju privrženost najbolje dokazati tim, kad i sam stupim među pomoćnike mu.Šaljem Ti evo za sada „Pjesmu o Sokolovcu“.Bit će mi milo, ako iole doprinese našoj liepoj slavi Grgureva.Čvrsto se nadajuć, da će „Slavonac“ i nadalje biti glasilo napredka i jedinstva naše trojedne kraljevine, te

bratinske sloge izmedj Slavonacah i Hrvatah, čestitam Tebi, dragi kume, kao i svoj Slavoniji, da si se latio toli dična posla.

U Beču,4.3.1863.

Napoleon Špun Strižić[3].

Rubrika „Seoski knez“ sretna je pomisao Vaša i njom bi se moglo puno dobra postići u puku, samo gledajte da bude što popularnije pisana. Sa „Slavoncem“ su ljudi zadovoljni.

U Beču,6.4.1863.

Janko Jurković[3].

Poglaviti gospodine! Veselim sam srcem primio Vaše cienjeno pismo, jer ono mi dovoljno jamči za obstanak našeg prvog narodnog glasila u Slavoniji. Oskudica je na materijalu, jer Požega nema u sebi dovoljno literarnih silah prem joj sinovi na tom polju uspješno i mnogobrojno djeluju, al razpršeni na sve četiri strane svieta.Žalosno je, istina, da svi na kupu nismo, al kad smo tielom razstavljeni, treba da bar duhom svi u našem težištu za sada, a ako Bog da, i poslie, u našoj miloj Požegi...

U Zagrebu, 30.12.1862.

Josip Eugen Tomić[3].

Poglaviti gospodine!Mi smo Slavonca dobili i ne mogu da Vam izkažem, kolikim je priznanjem bio primljen i čitan.Ja sam se a i drugi doduše nadali, da će časopis valjan biti, al ovako krasna nismo si ga predstaviti mogli.Ne zna čovjek, što bi više hvalio, il ukus formata, il ljepotu tiska, il izvrsnost gradiva.Obće je mnijenje, da će „Slavonac“ baciti sjenu i na isti „Neven“.Naši zavistnici jamačno su okesili zube, videć da i u Požegi nješto izvrstna uspjevati može.Slava Vam!Vi ste nemrlu slavu stekli, jer ste prvi, a uz to izvrstni časopis počeli izdavati u Slavoniji.Akoprem neimaste ni srebra ni zlata, al imate čvrstu, pohvalnu volju koristiti robu, a ova sve oživljuje.Patuljak (pripovijest Vladimira Nikolića) se je veoma dopao već s početka i pisac dobro sgadja ćud i narav našeg naroda.Seoski knez, u kom vidim Vaše i izkustvom zaliveno pero, jako se dopao i najradije se čita.Moj će se brat jamačno začuditi, kad vidi, da je njegovu pjesmu ta sreća zapala, da služi knezu za zakletvu, koju polaže Slavoncu.U obće u Seoskom knezu zrcali se vierno znalačka, propitljiva i prostodušna slika našeg čiče ili baje. Zagonetke i smješice izvolite samo nastaviti, u tom ću Vam služiti za cielu godinu, a i rebuse nje koje ću Vam priskrbiti.Ostajem uvijek na službu.

U Zagrebu,16.1.1863.

Aleksandar Tomić,bogoslov[3].

Dragi brate Miroslave, Evo Ti šaljem za „Slavonca“ dva sastavka.Prvi je „Nasliedni rat i Gradišćani“, a drugi „Opis nje kojih razvalinah“.....Sedmogodišnji Gradišćanah rat, koji si prošaste godine u „Slavoncu“ objelodanio, najde kod Gradišćanah dopadnost.Zato Ti evo šaljem sada nasliedni skupa sa trima narodnimi pjesmami, koje se na taj rat pritežu...“Pozor“ satraše.Šta sad? „Glasonoša“ mi se dopada, a „Slavonac“ je krasan osobito za puk...

U Bieljoj Crkvi, 18.1.1864.

Luka Ilić Oriovčanin [3].

Unatoč mnogobrojnim pohvalama uglednih i značajnih osoba kraja 19.stoljeća (koje smo nastojali pokazati donoseći prijepise njihovih pismena) te suradnji velikog broja

književnika, „Slavonac“ je doživio sudbinu većine časopisa toga doba, prestao je izlaziti. Zadnji broj Miroslav Kraljević popratio je ovim riječima:

Treća godina sad tomu teče, što smo na tom težkom putu ustrajali, premda su nas stizale sve nezgode, a kojima se takvi poduzetnici uz najbolju volju boriti imadu, dok ih izkustvo i bolja kob na pravu stazu dovedu, samo ćemo se neko vrijeme iz nama poznatih razloga prekinuti, da učinimo, kako bi ubuduće još bolje nego li dosad svojim čitateljem mogli udovoljiti i narodu koristiti. Prestajemo dakle izdavati „Slavonac“ koncem ovog stoljeća na neko vrijeme [20].

„Slavonac“ nikada više nije tiskan.

2. O smijehu i humoru

Smijeh je star koliko i ljudski rod. Smijeh se uvukao u svaku poru života, on je pratitelj u svim našim životnim situacijama. On nam olakšava, ali i uljepšava svakodnevicu. On ima svoje nijanse, od blagih duhovitih dosjetki, preko melankoličnih do ironičnih i satiričnih slika. Izidora Sekulić u ogledu „O pjesničkom humoru“ govori o humoru kao zrnu atomski nabijenom mudrošću i ludošću, a oko tog zrna isijavaju raznovrsna zračenja vedrine. I Antun Gustav Matoš u eseju o Stevanu Sremcu bavi se razmišljanjima o humoru:

Zato je humor posljednji stepen duha i sam sebi svrhom kao čista nauka i čista poezija, a humorist duh kojemu je cilj ona najviša emocija, onaj najviši osmijeh što izmiruje, harmonizira kontraste, što prašta čovjeku, jer je nemoćan, ne buneći se ni protiv gluposti, jer bez glupana ne bi bilo pametnih, onaj vedri smijeh, što čisti dušu kao tragedija, gledajući tragiku ovoga guravog svijeta kroz harmoniju suza. [10].

Janko Jurković u raspravi „O narodnom komusu“ bavi se narodnom šalom koja se otjelovljuje iz njegovog duha. On uočava raspon duhovitosti naših Slavonaca te kaže kako narodnu šalu karakterizira jedrina, živost, snaga te „bujnost i obilje, kakvo se tragom književnih spomenika jedva nalazilo u najizobraženijih, najuljudnijih, najtankoćutnijih naroda staroga i novoga svijeta“ [6].

Osim pjesnika, teatrologa i književnih teoretičara smijehom su se bavili i psiholozi. Tumačeći humor iz psihološkog kuta može se reći da je on postupak kojim se ego brani od vanjskog svijeta. Poneke situacije uzrokuju nagomilavanje osjećaja, a pokušaj svladavanja afektivne eksteriorizacije rezultira humorističkim stavom. Iz filozofskog kuta gledano smijeh je fenomen koji je posljedica nesuglasja između apstraktnog i očevidnog. Tom temom bavili su se filozofi od Aristotela preko Schopenhauera koji je tvrdio da je smijeh posljedica paradoksalnog i neočekivanog potvrđivanja jednog predmeta. Usto smijeh nastaje kao izraz iznenadnog uočavanja nesuglasja između takvog pojma i po njemu zamišljenog realnog predmeta. Veliki teoretičar Anri Bergson u svojoj studiji „O smijehu“ kaže:

Na sjajnoj, pjenušavoj, površini mora, čije dubine čute neprozirne, bacakaju se talasi. Čovjek uzme u šaku to blistavilo, u šaci ostanu kapi, ubrzo, koje su oštro slane, kao suze i pelin gorke kao čemer [1]. Nadalje Bergson ističe vrlo važnu društvenu funkciju smijeha pa kaže ako ga želimo razumijeti moramo ga vratiti u društvene okvire, odnosno u kontekst. Čovjek ne može uživati u smijehu ako je usamljen. Smijeh je po Bergsonu uvijek smijeh grupe. On razlikuje nekoliko kategorija smiješnoga:

situacija, govor i karakter. Smiješne situacije su zapravo jednostavne situacije iz svakidašnjeg života, smiješan govor, odnosno jezik odraz je smislene uporabe duhovitih riječi i naposljetku efekt smiješnoga postiže se pažljivom građom karaktera pojedinog lika. U odabranom korpusu koji će se istraživati možemo prepoznati sve tri Bergsonove kategorije smiješnoga, a što će se u daljnjim analizama i pokazati. Kada govorimo o tekstovima iz „Slavonca“ s kraja 19.stoljeća možemo naglasiti da korijeni humora koje u njima nalazimo leže u narodu koji kaže kako je šala svakome draga.

3. Analiza primjera iz „Slavonca“

Slavoncu u prirodi leži sklonost ka izazivanju i podrugivanju. Široka slavonska duša ispunjena je smijehom i šalom. Smijeh leži u ciliku poskočice, odjekuje po šorovima i sokacima, pod starinskim đermama. Slavonski humor spontan je i slobodan, prepun erotskih i lascivnih šala, pun golicavih zagonetki. Djelić tog raspojanog slavonskog humora uvukao se i u pisane tekstove koji su objavljeni u „Slavoncu“.

U Kraljevićevu „Slavoncu“ izlazio je stalni feljton pod nazivom „Seoski knez“ u kome je u vidu kozerije tretiran položaj seljaka. Različite teme iz seoskog života zaogrnutu u narodne običaje obrađene su s notom prepoznatljivog slavonskog humora. No humor u tekstovima „Slavonskog kneza“ pomalo se razlikovao od prpošnog narodnog humora. Zbog suzdržanosti koja ga odlikuje, a koju narodni humor ne poznaje, možemo ga nazvati salonskim tipom humora.

Seoski knez kreće na putovanje da sve sazna i svijetu otkrije. Na poziv „Slavonca“ dolazi u Požegu, polaže zakletvu i pri tome priseže da će svoja izvješća s putovanja njemu slati.

U feljtonu objavljenom 30.6.1863. god. na duhovit način opisuje se sličica iz narodnog života: susret seoskog kneza sa seljacima koji žele saditi duhan. Slijedi duhovit opis, ironično intoniran, prodaje duhana na putu prema Zagrebu tj. put rasporeda novca koji su tek trebali zaraditi:

...ostalo je za profesore Zagrebačke koji su našu djecu učili, i za našu djecu u konviktu, dakako bilo je i za seminariju ponješto, al to se je moralo našoj dragoj crnoj djeci utisnuti....[16].

Za pojačavanje humorističkog dojma Kraljević koristi augmentative:

Povodom toga novčetine dosta, ja bi tad u Zagrebu od svijuh mojih poznanacah djakom novca toliko dao, koliko bi hotjeli [20].

Seoski knez preuzima nekoliko različitih uloga: on zabavlja, poučava, ali i kritizira.

Dobročudni humor koji prevladava u feljtonu na nekim mjestima se pomalo zaoštava. Tako je u 21. broju „Slavonca“ od 31. srpnja 1863.god. opisana zgoda u kojoj seoski knez na putu za Pakrac dobiva pismo od Znatželića koje govori o događajima u Požegi. Opisuje se niz naizgled jednostavnih situacija (podsjećamo na Bergsona) događaja čiji opis dobiva satirični predznak, od zgone s frakom do čitavog niza događaja koji govore o istupanju članova iz pjevačkog društva, a njihov primjer bez ikakvog valjanog razloga slijede članovi čitaonice.

Slavonci su koristili sve moguće prigode za veselje pa i onda kada to nije odgovaralo prilikama. Tako su naprimjer svi pohrlili nakon mise kući pripremati svečani ručak (pekli janjad, klali kokoši itd.) u čast omraženog kralja. Miroslav Kraljević koristi ovu situaciju unoseći u svoj do sada blagi humor elemente satire.

Laka ironija osjeti se u opisima zdravice koju puk progovara slaveći 33. rođendan cara-kralja pod čijom tuđinskom čizmom stenje:

Kad molitvu svrše već ti reduša rizance na stol nosi. Kuće domaćin diže čašu u vis rujnim vincem napunjenu, a svi gosti njega sliedeć digoše se, a stojeći prozbori domaćin: Ovu čašicu stavljam na zdravicu našem dobromu premilostivu i veličanstvenom caru i kralju, da ga Bog svemogući poživi puno godinah, barem toliko koliko je u ovoj čaši kapljicah. Starac Miško i on se ustade i prozbori zdravicu: Neka živi i njegova veličanstvena, drugarica, naša milostiva carica i kraljica.

Gazdin sin, vojak na urlabu, također natoči čašicu i prozbori:

Da nam Bog poživi našeg prejasnog malog oberštara i inhabera Regimente, malog carevića Rudolfa i njegovu seku, sretni bili i mi se za nje borili, ko što smo za našeg cara na Ivanje krv prolievali. [17].

Zdravica je tipičan oblik govorništva prisutan u narodu od davnina. Zdravica kao usmeno-književni oblik dio je usmene narodne književnosti. Ona je formom kratka i izriče dobre želje, a vrlo često je šaljiva pa i podrugljiva. Ponekad zdravica nije u funkciji uvjeravanja nego se sadržaj prijateljskog blagoslova izvrće. Dakle, upotrebom oblika zdravice Kraljević poseže u usmenu književnosti. Primjer zdravice koji nalazimo u „Seoskom knezu“ sadrži elemente ironije.

U Slavoniji vino i rakija teku potocima, a Slavončeva sklonost alkoholu nije promakla ni knezu. Okrznuo je on tu naviku, ne kritizira je već je promatra s blagim smješkom i simpatijom:

E, bogme, a vince sladko, a grlce glatko, a naš čovjek veseljak pa nije čudo kraj vesele naše čudi što se tako oholo omiče [14].

Nastavlja knez dalje u istom humorističkom ozračju iz broja u broj lamentirati o vinu i vinopijama.

Knez proširuje svoje vidike i tekstovima koji se odnose na stanje u prosvjeti i kulturi: ...odkada po naših luzih kukavice prosvjetom, kulturom, izobraženošću i šta ti ja znam zakukaše. Da ih vjetar razduhao na sve četiri strane svieta, a mi ćemo pjevati pjesmu naših otacah:

Ta šta mi se brineš čovječe? To što mora biti, biti će! Nije li? [18].

U nekoliko brojeva „Slavonca“ Kraljevićevo pero duhovito progovara kroz kneževa usta uspoređujući njemačko plemstvo, građanstvo, žene, djecu sa stanjem u Slavoniji. Glatko klize duhovite poredbe:

U Nijemaca uvježbana vojska, te sluša glas svojih vodjah, u nas raztepeni, raztrkani banderijalci koji neumiju slušati nikoga [18].

Bonske kćeri su vješte u čitanju, pisanju, računanju, izvrsno sviraju glasovir, govore francuski i engleski, ali u usporedbi sa slavonskim kćerima ima nešto što ne mogu:

Ali ima, čega one ne umiju; ne umiju kraj prozora sjediti, očima interesantno svrakati, o modi vas božji dan tlapiti, drugarice rešetati, kako je ova nespretno počesljana, ona druga na starinsku obučena, ona treća u ljubavnu spletku zapletena, četvrta pravom na cjedilu ostavljena-kući se razgovara najviše o gospodarstvu. Jede se češće, no

uviek po malo, loša kava s malo mlika bez šećera, i putar na crn kruh pomazan i krumpir igraju glavnu rolu u kuhinji. Obitelj je sredotočno težište, izvan nje pustoš i dosada [18].

Humor u rečenicama kojima progovara seoski knez imao je i drugu stranu medalje. Kritički raspoložen seoski knez zasmetao je tadašnjim vlastima pa je Kraljević imao problema zbog članka o podjeli izvanselišnih komada zemlje. U istom seoski knez razgovara sa seljacima bivšeg vlastelinstva Stražeman koje je bilo u vlasništvu Julija Jankovića, nastojeći ih uvjeriti da je za njih bolje da se s njim nagode. Zbog rečenice koju izgovara jedan od seljaka kako ne moraju ostati pri nagodbi, Veliki župan prozvao je Kraljevića. Iduća afera dogodila se zbog napisa "Seoskog kneza" u kojemu se ističe kako neki svećenici isusovci putem vjere šire njemačku narodnost. Kraljeviću je zamjereno da „Svaštice” donose hvalospjev franjevcima i njihovim zaslugama za narod. To se u neku ruku moglo i razumjeti jer je Kraljević bio franjevački đak. Dakle rubrika "Seoski knez" iznosila je vrlo često na humorističan način aktualne probleme iz svih područja života. Pisana je u okviru razmišljanja seoskog kneza, narodnog glasnogovornika i ponekad su izrečeni stavovi Kraljeviću donosili probleme.

Mnogo više se zajedljivom, podrugljivom i bezobraznom narodnom humoru približio Kajo Agjić Pleterničanin pišući didaktičko-poučne članke „Priatelj puka“.

U tekstovima kojima je konačan cilj poučiti Slavonce Kajo Agjić je oštar i zajedljiv. Teme su raznolike, piše o kućama i pokućstvu, načinu života, narodnim običajima, školi, bolestima i bolesnicima. Pišući o hrani i piću Kajo Agjić je blago ironičan:

Hrana u Slavonacah jest kruh i proja, zatim grah i krumpiri, kupus, sir, svinjsko meso i slanina, nu sa svinjskim mesom tako se žure da ono traje obično samo do pokladah a kad projdu poklade, onda i tavan ostane prazan: riedko ćeš dakle naći da koja kuća i ljeti imade suha mesa, najviše ako štogod od slanine ostane, sve to oni kako reko, do pokladah smire. Kako ti to biva s hranom, tako isto i s pitjem, dok teče vino i rakija, dotle se pije, neobaziruć se nimalo na ostali dio godine [13].

Priatelj puka kori svoje Slavonce govoreći:

.....soba može ne samo ljeti, ma i zimi naličiti više marvinskoj pojati nego ljudskom prebivalištu te mogu se u njoj n.p. ako ih imade gusak, pilići i prase viditi [13].

Agjić je vrlo zanimljiv i rječit kada su narodni običaji tema „Priatelja puka“. Posebno je duhovit i slikovit opis pripremanja djevojaka i mladića za budući bračni život:

Nu već prije vjenčanja udavača obtrukuje žene i babe pitajuć kako će gjuvegiju uçarati, da joj ne bude zao, a osobito što valja činiti, da prve dvie tri godine ne radja. Na ova pitanja trista savjetah. Ova baba kaže ovo, ona ono dok najposlije djevojka sve te savjete ne pokupi i ne priobći materi ili strini, koje onda definitivno odluče, čega se cura ima držati. A borme to ne fali ni od strane momka: i njega babe kadikad zaokupe, te ga silom nagovore, što i on prigodom vjenčanja ima činiti, da mu žena bude poslušna kad ju bude psovao i tukao da mu ne odgovara, nago da šuti. Snaša u kuću dovedena, mora biti svih kolikih služkinja, prava kućna metla omelo, njoj svatko i najmanje diete zapovieda, drugi okom, tamo ona skokom, pa bože sačuvaj, da nebi bila takva, drugčije bi ju sva čeljad upljuvala [15].

Agjić Pleterničanin dok kori i poučava stvara humorističko ozračje koristeći arhaizme te šatrovačke izraze:

Što pako velite da nemate hasne od škole, dakako da neimate kao ni onaj zanatlija, koji izučiti zanat, i kupi halat, a poslije zanat ostavi, a halat protrači, pa uzmaši motiku hajd š njom u vinograd, ili kupivši kola i konje postane kiridjijaš. Tako, i od škole, nećeš imati velike hasne, ako knjige zabaciš, pa ono sve što si čuo i naučio, s vremenom zaboraviš. Al to nevalja tako, nego treba knjige čuvati, prikupljivati, i kad dobiješ vrieme pomnjivo čitati, pa to će bolje biti, nego koje kuda šalabazati i po krčmama pjančovati [15]. Mijat Tomić u „Slavoncu“ objavljuje didaktičko-poučne tekstove. Njegov jezik pršti poznatim narodnim humorom i prepun je narodnih poslovice: Domaćin mora skrbiti kako svoju djecu udomiti, mora što god prištediti i u starosti uzdati se i u svoje kljuse da mu nikada ne pogledaju lonci, za čim iz tuđeg dvorišta. Svatko ne voli trt si glavu, lupat ju, razmišljavati, a mnogi nisu ni za to, a kupus nerodi se na pokus, od mnogih pokusah bude mučak [18]. Poslovice, mudre izreke koje nalazimo kod Tomića ponekad su anegdoticno, a ponekad ironično intonirane, a sve oslikavaju i tipiziraju određene životne situacije. Na kraju ove lepeze humorističkih tekstova koji su se objavljivali u Kraljevićevom Slavoncu, svakako treba spomenuti povremenu rubriku šala i viceva pod nazivom „Smješice“. Usporedimo li tekstove koji su u spomenutoj rubrici objavljivani sa šalama koje možemo pročitati danas, zaključujemo da se humor znatno razlikovao od današnjeg. Šale iz „Slavonca“ su bezazlene i karakterizira ih blagi humor:

Jedna nagluha žena žela raž; dojde od njekle čovjek i nazva joj: Dobro jutro

Žena misleć da ju pita, čija je to raž, odgovori: Naša raž.

Čovjek: Ženo ti si luda. Žena: Sve do kraja. Odgovori ova pokaza rukom, dokle se raž proteže [12]. U jednom društvu nazivao je gospodičić staru gospoju angjelom. Gospodine moj! Reče ova, taj nazivah neide meni. Varate se, odgovori ovaj, jer angjeli su najstariji stvorovi božji [20].

4. Zaključak

Žitelji Slavonije oduvijek su se puno smijali, a šala je bila i ostala sastavni dio njihovog života. Slavonski humor je širok, raspojasan, dvosmislen, a ponekad i lascivan. Često puta pisci su posezali u zdenac usmene narodne književnosti napajajući se bogatim narodnim koloritom te nalazeći značajne elemente humora koje su utkali u pisano tkivo. Ovaj tip humora koga smo prepoznali i izdvojili u analiziranom korpusu možemo označiti blagim, dobrodušnim i širokim, ponekad i vrlo suzdržanim za razliku od sjevernog tipa humora tzv. kajkavskog koji je žučljiv, humoristički elementi koji ga čine prelaze u ironiju, a povremeno u cinizam. U tekstovima objavljenim u „Slavoncu“ nailazimo na začetke humoristički oblikovanih likova koji će svoju puninu i potpunu realizaciju naći u tekstovima slavonskih smijača Janka Jurkovića, Josipa Eugena Tomića i Vilima Korajca. Jezik kojim su pisani humoristički tekstovi je živi jezik požeškog kraja. Pisci koji su objavljivali u Slavoncu tekstove s elementima humora, često puta su preuzimali i oblike iz usmene književnosti kao npr. zdravicu, poslovice i šalu. Smijeh koji izvire iz tekstova i jezika dio je folklornog smijeha. Tekstovi Miroslava Kraljevića razlikuju se od tekstova

Kaje Agjića Pleterničanina i Mijata Tomića. Kraljevićev humor stidljivo izvire iz njegovih rečenica, dok je humor Kaje Agjića Pleterničanina s prizvukom ironije. Iz tekstova Mijata Tomića pršti vedar narodni humor koji se ogleda u nizu doskočica i mudrih narodnih poslovice. Ono što je zajedničko svoj trojici književnika je poniranje u bogatu zavičajnu riznicu narodnih običaja i jezičnog blaga. Tekstovi objavljeni u „Slavoncu“ potvrđuju navode, a možda je najveće priznanje Slavoniji i njezinom humoru sadržano u riječima Antuna Gustava Matoša: Djed Miroslava pl. Kraljevića, urednika Slavonca i pisca krasnih, danas nepravedno zaboravljenih pripovijedaka ide u onu grupu Požežana iz koje izdoše Janko Jurković, Josip Eugen Tomić i Cirakijev rano umuknuli silni lirski talent. Šijaci. Njihov simbol je srčika vesele, vedre, duhovite i široke Slavonije[9].

5. Literatura

- [1] Bergson, A. (1958). *O smijehu, Eseji o značenju smješnog*, str. 45., Veselin Masleša, Sarajevo
- [2] Crtchley, S. (2007). *O humoru*, Algoritam, Zagreb
- [3] Fundus Gradskog muzeja u Požegi, Prijepisi originalnih pisama N. Švajcera, Napoleona Špun Strižića, Janka Jurkovića, Josipa Eugena Tomića, Luke Ilića Oriovčanina, Ilije Okrugića i Aleksandra Tomića
- [4] Hadžić, F. (1998). *Anatomija smijeha: studije o fenomenu komičnoga*, VBZ, Zagreb
- [5] Jelčić, D. (1977). *Vallis aurea, eseji i portreti*, Zagreb
- [6] Jurković, J. (1869). *O narodnom komusu*, JAZU, knjiga 9, Zagreb
- [7] Kekez, J. (1996). *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, Matica hrvatska, 1996.
- [8] Kempf, J. (1910). *Požega, Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*, "Štamparija Hrvatske tiskare i knjižare", Požega
- [9] Matoš, A. G. (1973). *Sabrana djela*, XI, JAZU, Zagreb
- [10] Matoš, A. G. (1973). *Sabrana djela*, XVI, JAZU, Zagreb
- [11] Novak, S. P. (2004). *Povijest hrvatske književnosti, Između Beča i Pešte*, svezak III, Marjan tisak, Split
- [12] *Slavonac* br. 1, 10. siječnja 1863. Požega
- [13] *Slavonac* br. 8, 20. ožujka 1863. Požega
- [14] *Slavonac* br. 15, 13. listopada 1863. Požega
- [15] *Slavonac* br. 10, 31. svibnja 1863. Požega
- [16] *Slavonac* br. 18, 30. lipnja 1863. Požega
- [17] *Slavonac* br. 21, 31. srpnja 1863. Požega
- [18] *Slavonac* br. 28, 10. listopada 1864. Požega
- [19] *Slavonac* br. 31, 31. listopada 1864. Požega
- [20] *Slavonac* br. 13, 30. lipnja 1865. Požega
- [21] Šablić Tomić, H. & Rem, G. (2003). *Slavonski tekst hrvatske književnosti*, MH
- [22] Šicel, M. (2005). *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga II, *Realizam*, Naklada Ljevak, 953-178-637-2, Zagreb
- [23] Šicel, M. (1977). *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb
- [24] Škreb, Z. & Stamać, A. (1983). *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb

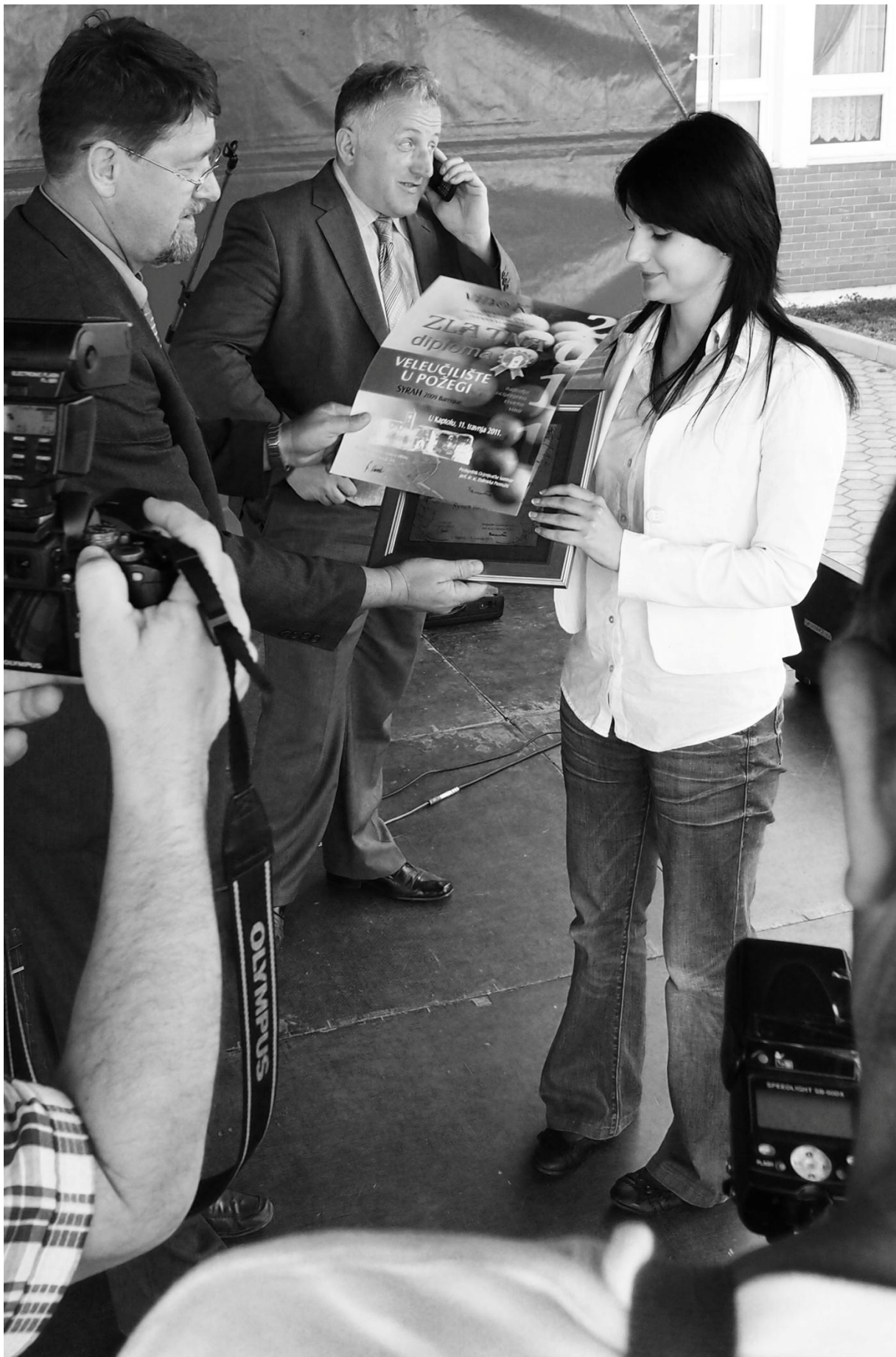

Photo 136. Certificate / Priznanje